

Nagy Pongrác

Ötletek a B-változathoz

Nem tudunk, nem tudunk ennél többet és ennél jobbat. Nem leszünk rá képesek. Ha belegebedünk akkor sem.

... annak előre bocsátásával, hogy amit csinálunk, az messze nem tökéletes, nem tudok nektek B-változatot mondani.

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök a készülő
konvergencia-programról Balatonöszödön,
2006. május 26-án

A megvalósítás alatt álló konvergencia program lényegében ötletszegény könyvelői gyakorlat arra, hogy az államháztartási hiányt a kormány 2010-re lefaragja a bruttó hazai termék 10,1 százalékáról (2006) az euró bevezetéséhez szükséges három százalék alá (melyet 2001-ben a Fidesz kormányzása idején már elértünk). Növeli a bevételeket új adók bevezetésével (például ingatlanadó), régiek emelésével (kedvezményes ÁFAkulcs, egészségbiztosítási hozzájárulás, adókedvezmények megszüntetése...), csökkentti a kiadásokat (vizitdíj, egyetemi tandíj, kórházi napidíj, 26 000 közalkalmazott elbocsátása, a megmaradók reálkeresetének befagyasztása, támogatások, szociális juttatások csökkentése, kórházak bezárása, kórházi ágyak ezreinek megszüntetése stb.).

A konvergencia program a 2006-os 2345 milliárdra rúgó hiányt apró-cseprő, de ugyanakkor fájdalmas tételekkel – 80 milliárd bevétel növekedés itt, 30 milliárd ott – és hasonló nagyságrendű megtakarításokkal 2011-re 700 milliárd forint alá próbálja csökkenteni. (A. táblázat 4. sor) A program azonban a kiadások egyik tételéhez, a hiány 51, 38 és 71 százalékára rúgó (2005, 2006, 2007) kamatkiadásokhoz nem

nyúl hozzá. Pedig jelentős összegekről van szó: 882, 1088, 1059 milliárdról ugyanazokban az években. A kamatkiadás azért ilyen óriási, mert a forintadósság (az összadósság mintegy 74 százaléka) kamatlába viszonylag magas: közel 8 százalék, az euróövezetben átlagos 4 százalékhelyett. Ha ez a kamatláb lesüllyedne az euróövezetbeli 4 százalékra, akkor az számottevő megtakarítást jelentene. Az első években – a konvergencia program adataiból kiindulva – nagyságrendűleg 170, 150 és 230 milliárd forintot – három év alatt, mintegy 550 milliárdot, a negyedik évtől kezdve azonban évi 300-330 milliárdot. (A/22) Ez azért ilyen lassan ható medicina, mert a forintadósság több mint 60 százalékát kitevő magas kamatú kötvényadósságot (A/16) csak körülbelül négy év alatt lehetne fokozatosan az alacsony kamatú kötvényekkel behelyettesíteni. (A/16 - A/18) Öt év alatt még így is mintegy 1200 milliárd megtakarítást lehetne elérni.

Más oldalról megközelítve: a konvergencia program az államháztartás hiányát öt év alatt 1660 milliárd forinttal szándékszik csökkenteni (A/4, 2006-os adat mínusz 2011-es adat) – kizárólag fájdalmas megszorító intézkedésekkel. A kamatláb leszállítása öt év alatt fájdalommentesen idézne elő közel 1200 milliárdos hiánycsökkenést és csupán a megmaradó 460 milliárdos mérséklést kellene megszorító intézkedésekkel elérni. Vagyis a jelenleg megkövetelt áldozatoknak nem egészen egyharmadára volna csak szükség.

De ez csak az elsődleges hatása volna a kamatcsökkentésnek. Ez élénkítené a beruházást – nem utolsósorban a lakásépítést – és a jelenleg beprogramozott lassulás helyett felgyorsítaná a gazdaság növekedését. A gyorsuló gazdasági növekedés következtében gyorsabban növekednének az adóbevételek, egyes szociális kiadások pedig csökkennének (például a munkanélküli segély). Ez további áldozatokat tenne fölöslegessé. *Vagyis a kamatszintnek az euróövezet kamatszintjére való lecsökkentésével az államháztartás hiányát a konvergencia program által megkövetelt áldozatok töredékéért lehetne a bruttó hazai termék 3 százaléka alá csökkenteni.*

A kamatszintet lényegileg a Magyar Nemzeti Bank állapítja meg. A Nemzeti Bank azonban nem fogja a kamatokat csökkenteni. Azért nem, mert a magyar gazdaságpolitikát már évtizedek óta pragmatizmus helyett babonák vezérlik. Még hozzá külföldről importált babonák. A szocializmusban ilyen babona volt például, hogy a szocialista

tervgazdaság a világ legfejlettebb gazdasági berendezkedése; hogy a kapitalizmus súlyos válságban van és az összeomlása már csak idő kérdése; hogy a kapitalizmusban a munkásosztály egyre inkább elnyomorodik – és így tovább. A rendszerváltás után ezeket a babonákat immár nyugatról importált babonák váltották fel: szörnyű válságba kerültek azok az országok, amelyek adósságkönnyítést kértek (tehát: „az adósságot pedig fizetni fogjuk, még ha tönkre megy is belé az ország” mondotta a Pénzügyminisztérium államtitkár-asszonya); infláció csak túlkereslet útján keletkezhet, tehát *minden* inflációt a kereslet visszafogásával kell kezelni és még sorolhatnám a babonákat, amelyek rettenetes áldozatokba kerültek a lakosságnak.

A. Az államháztartás hiányának mértékének
Kamatláb csökkentéssel

		Egység		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Módszer
1.	BHT törlés	Mrd Ft		21736	23216	24724	26337	27619	29331	31179	2004/20. 4/3. §-a. Ebből adatai a 2. sor alapján számlára
2.	Eres növelés	%		6,7	6,5	6,5	4,5	6,9	6,2*	6,3*	a.
3.	Az államháztartás hiánya	BHT %-a		7,5	10,1	6,8	4,3	3,2	2,7	2,2	a.
4.	Kamatláb	Mrd Ft		1635	2246	1681	1111	792	684	686	143 sorok
5.	Kamatláb	BHT %-a		4,1	3,8	4,4	4,1	4,0	3,9*	3,8*	a.
6.		Mrd Ft		894	882	1038	1059	1105*	1146*	1137*	145
7.	Alamháztartás adóssága	A hiány %-a		55	38	71	95	125	-	-	63
8.	Alamháztartás adóssága	BHT %-a		62,3	63,5	71,3	72,3	70,4	68,5	66	a.
9.		Mrd Ft		13580	15902	17628	18680	15944	20091	20572	148
10.	Állagos kamatláb	%		6,9	6,0	6,4	5,9	5,7	5,7*	5,7*	a.
11.	Devizaadósság	Mrd Ft		3591	4124	4833	4857	5065	5224	5346	2006/2006. b. Többi adatai a 12. sor alapján számlára
12.		Ossz. adósság	%-a	26,4	25,9	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	2006/2006. 11-8. többi adatai becslés
13.	Felhalmozott kamatláb	%		4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	Felhalmozás a c. törvény alapján
14.	Kamat	Mrd Ft		186	206	219	235	241	241	241	11x13
15.	Fontosság	Mrd Ft		9983	11778	13046	13823	14039	14867	15224	8-11
16.	Meges kamati költségek	Mrd Ft		6299	7244	5519	3794	2069	314	0	Fontoskényvel állagos kamatláb 2006 végén 4,2 év (b. törvény). ly: Ft. - (7244/4,2)
17.	Kamatláb	%		7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	Felhalmozás
18.	Kamat	Mrd Ft		430	296	161	161	27	27	0	16,17
19.	Egyéb Ft adósság	Mrd Ft		7826	10029	12320	14623	15224	15224	15224	15-16
20.	4%-os kamatláb	Mrd Ft		301	401	483	581	609	609	609	19x0,04
21.	Osszes kamatláb	Mrd Ft		917	903	873	843	873	843	850	14+18-20
22.	Megmaradás			171	156	232	232	302	302	323	6-21

Források: * Becslés a konvergencia program adatai alapján

a. Konvergenciaprogram

b. Államadósság Kezelési Központ. Állampapírpiaac

c. IMF: International Financial Statistics

A magyarországi pénzügyi politika egyik mai babonája az, hogy a kamatlábat magas szinten kell tartani, egyrészt azért, nehogy elszabaduljon az infláció, másrészt a külföldi befektetők bizalmának megőrzése végett. Az első mondvacsinált érv. Az euróövezetben az alapkamat, amellyel a nemzeti bank irányítja a kamatlábak alakulását, 4 százalék alatt, az infláció 2 százalék körül van. Nálunk az alapkamat 8 százalék, az infláció pedig 4 százalék fölött volt (egészen a legújabb időkig amikor 8 százalék fölé szökött). Lehet tehát alacsony infláció alacsony kamatszint mellett is. A fő ok a második: a befektetők bizalmának megőrzése. A befektetők bizalmának megőrzése a magyar gazdaságpolitika sarkalatos dogmája, amelynek szükségességét nagyfokú felelőtlenség megkérdőjelezni. Én most megkérdőjelezem.

A befektetőket aszerint lehet osztályozni, hogy befektetésük hosszú-, vagy rövidtávú, vagyis egy évnél hosszabb vagy sem. Aszerint is meg lehet őket különböztetni, hogy távlati jövedelemszerzésre, vagy rövidtávú tőkenyereségre törekszenek-e. Az utóbbiak a spekulánsok. A hosszútávú befektetés az ingatlanspekuláció kivételével nem spekulatív természetű, a rövidtávú befektetésnek nagyobbik része azonban igen. A spekulációról az angolszász közgazdászok azt mondják, hogy hasznos. Tény viszont az, hogy általában káros: az esetek többségében növeli az áringadozásokat, a piac manipulálásával óriási vagyonok szerzésére ad lehetőséget, válságokat és ezrek, sőt milliók elszegényedését idézheti elő, olyanokét, akiknek a pénzügyi piac semmi közük.

A nemzetközi rövidtávú tőkebefektetések percek, sőt, pillanatok alatt kivonhatók valamely országból. Ezért „forró pénzeknek”-nek is hívják őket. Ezeket a forró pénzeket a bankok és brókerházak üzletkötői kezelik, akik telefonon, vagy számítógépen pillanatok alatt kötnek többszáz millió dolláros üzleteket. Nincs idejük arra, hogy üzletkötésük alkalmából a lényegyet tanulmányozzák: milyen egy-egy vállalat teljesítménye? jól, vagy rosszul vezetik? alul, vagy túlértékelt-e valamely deviza? A sikeres nagybefektetőket figyelik, és „arra a lóra tesznek”, amelyikre ők. Vagyis nyájösztön vezérli őket. Ezért csúfnevük „elektronikus csorda”.

B. Forró pénzek a világgazdaságban (ezer milliárd dollár)

	2000	2006
1. Bankok rövid lejáratú külföldi követelései ¹⁾	4,2	9,7
2. Részvények külföldi tulajdonban ²⁾	4,0	7,5*
3. Összesen	8,2	17,2
Emlékeztető az arányok érzékeltetésére:		
4. Az Egyesült Államok bruttó hazai terméke	9,8	13,2

* Részben becslés adat

1) Hitelek és adósságot megtestesítő értékpapírok

2) Egyesült Államok, Euroövezet, Egyesült Királyság, Kanada és Japán

Források: 1. sor: Nemzetközi Elszámolások Bankja (Bank for International Settlements, BIS)
2-4.sor:

C. Amerikai dolláráramlás a világgazdaságba (milliárd dollár)

	Számítás adósságállomány alapján			Számítás a fizetési mérleg alapján			
	Bruttó adósság-állomány	Éves növekedés	Napi átlag	Folyó fizetési mérleg egyenleg	Részvények és működő tőke, nettó	Összesen	Napi átlag
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1999	4027						
2000	4555	528	1,5	-415	17,8	-237	-0,7
2001	5137	582	1,6	-389	38	-351	-1,0
2002	5903	766	2,1	-472	-33	-505	-1,4
2003	6363	460	1,3	-528	-202	-730	-2,0
2004	7697	1334	3,7	-665	134	-531	-1,5
2005	8525	828	2,3	-792	46	-746	-2,0
2000-2005	-	4498	2,1	-	-	-3100	-1,4

Megjegyzés: A két számítási módszernek elvileg ugyanazt az eredményt kellene adni. Gyakorlatilag sose adhatja ugyanazt. A két adatsornak különbözők a forrásai, eltérés lehet az időzítésben és a fogalom meghatározásban.

Forrás: IMF: *International Financial Statistics*

A nemzetközi spekulatív válságokat a spekulánsok indítják el, de a spekulatív tőke menekülése valamely országból magával rántja a forró pénzek nem spekulatív részét is. 2006 végén mintegy 17 ezer milliárd dollár forró pénz áramlott szerte a világgazdaságban. (B. táblázat 3.

sor) Többségében spekulatív tőke volt, gyors tőkenyereséget keresve, főként tőzsdei-, kamat- és devizaspekuláció révén. Hogy ez milyen iszonyatos pénztömeg, arról fogalmat alkothatunk magunknak abból, hogy a világ legnagyobb gazdaságának, az Egyesült Államokénak a bruttó hazai terméke azévből csupán 13 200 milliárd dollár volt. (B/4) És ez a forró pénztömeg – főként az Egyesült Államok folyó fizetési mérlegének évről-évre megújuló, sőt növekvő deficitje következtében, szinte exponális arányban nő (2000-ben még csak 8000 milliárdra rúgott), hiszen az Egyesült Államok *naponta* több mint 2 milliárd dollárt pumpál a világgazdaságba. (C. táblázat, 3. és 7. oszlop). A normális állapot az, ha egy fejlődő ország folyó fizetési mérlege huzamosan deficitese, s a deficitet tőkeimporttal finanszírozza. A deficit egyrészt az áruimport többletéből, az iparosodáshoz szükséges gépek és berendezések behozatalából, valamint az ott lévő külföldi tőkebefektetés átutalt hasznából származik. A fejlett országokban a helyzet fordított ugyanezen okból: folyó fizetési mérlegtöbblet és – a külföldön eszközölt beruházások miatt – deficitese tökemérleg.

A világ legfejlettebb gazdasága, az amerikai gazdaság az egyetlen, amely megengedheti magának, hogy folyó fizetési mérlege huzamos ideig deficitese legyen (1991 kivételével minden évben 1981 óta), sőt, hogy deficitje évről-évre nőjön – lásd például a C. táblázat 4. oszlopát. Ez azért van így, mert a dollár a világgazdaság legelfogadottabb fizetési eszköze. Vannak áruk és szolgáltatások (pl.: kőolaj, vagy nemzetközi repülőutak), amelyekért a legújabb időkig csak dollárban lehetett fizetni.) Akik az Egyesült Államokba exportálnak, azok az árukért kapott dollárokat nem váltják be amerikai árukra vagy aranyra, hanem tartalékolják harmadik országból való behozatalra. (Leggyakrabban persze a bankok tartalékolják helyettük.) Ezért van az, hogy a világ egyik leggazdagabb országa „papírral” tud fizetni a külföldön vásárolt áruk, gyárak, berendezések és részvények egy részéért. Úgy is mondhatjuk, hogy csak a világ egyik leggazdagabb országa engedheti meg magának, hogy többet fogyasszon, mint amennyit termel, vagyis tovább nyújtózzék, mint amennyire a takarója ér.

Főként az Egyesült Államok által a világgazdaságba injekciózott forró pénzek okozták az 1995-ös mexikói, az 1997-1998-as távolkeleti (Thaiföld, Dél-Korea, Malajzia, Indonézia, Fülöp-szigetek), az 1998-as oroszországi és braziliai válságokat. Sokszáz millió szegény

embert tettek még szegényebbé. Ezek okozták a 2003-as két forint elleni spekulatív támadást is, melyeket a Magyar Nemzeti Bank ugyan a forint leértékelésével és a kamatláb megduplázásával kivédett, de amelyeket a gazdaság megsínylett.

Most nincs időnk aggódni azon, milyen világválságot okozhat egy szép napon a világgazdaságban keringő nyájösztön által vezérelt és pánikreakciókra hajlamos 17 ezer milliárd dollárnyi rohamosan növekvő pénztömeg. Az aktuális kérdés az, mennyi jut ebből Magyarországnak, amely immár a globális világgazdaság része, ahova és ahonnan a forró pénzek szabadon áramolhatnak.

Viszonylag sok. 2006 végén a Magyar Nemzeti Bank adatai alapján számolva az itt lévő forró pénzek mintegy 9 ezer milliárd forintra, az azévi bruttó hazai termék kerek 40 százalékára rúgtak, s ebből a spekulatív tőke közel 7 ezer milliárd, a BHT 29 százaléka volt. (D. táblázat 6. és 14. sora)

D. Forró pénzek a magyar gazdaságban

	Ezer Mrd Ft		Az összes tartozás %-ában		A BHT %-ában	
	2000	2006 ¹⁾	2000	2006	2000	2006
1. HOSSZÚLEJÁRATÚ TARTOZÁSOK	10,4	28,9	72	76	91	125
2. Működő tőke ¹⁾	4,1	14,9				
3. Kötvények	3,3	8,4				
+4. Ebből: Ft-ban kibocsátott	0,8					
5. Hosszú lejáratú hitelek	3,0	5,6				
6. FORRÓ PÉNZEK	4,0	9,2	28	24	35	40
+7. Kincstárjegyek	0	0,1				
8. Bankközi hitelek	{1,5}	1,7				
+9. Egyéb rövidlejáratú hitelek		0,6				
*10. Tőzsdén jegyzett részvények	2,4	6,2				
*11. Pénzpiaci eszközök	0	0,1				
*12. Pénzügyi derivatívák	0,1	0,5				
13. ÖSSZES KÜLFÖLDI TARTOZÁS	14,4	38,1	100	100	126	164
14. Emlékeztető:						
*15. Spekulatív tőke összesen	2,5	6,8	17	18	22	29
+16. Kamatérzékeny	1,2*	2,3	8,3	6,0		
17. Bruttó hazai termék	11,4	23,2	79	61	100	100

* Spekulatív tőke

+ Kamatérzékeny

x Részben becslült adat

1) Speciális célú (vagyis vám szabad területen működő) vállalatok nélkül

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

Mindkét mennyiség szinte exponenciális arányban nő, hiszen 2000 végén összegük 4 ezer, illetve 2500 milliárd volt. El lehet képzelni micsoda pénzügyi válság támadna abból, ha ez az óriási pénztömeg egy forint elleni spekuláció alkalmával menekülne az országból.

Térjünk vissza a magas kamatlábra. Magyarországon 2006 végén összesen 38100 milliárd forint külföldi tőkebefektetés volt, amely több mint másfélszer akkora az azévi bruttó hazai termékénél. (D/13) De ebből csupán 2300 milliárd érzékeny a forintkamat alakulására. (D/15) A spekulánsok és az ő kezdeményezésükre 9 ezer milliárd érzékeny a magyar gazdaság fejleményeire és a gazdaságpolitika alakulására. Mint láttuk, a spekulánsok a kamatcsökkentést a pénzügyi fegyelem meglazulásának tekintik. (Ennek az ellenkezője is igaz. A spekulánsok minden megszorító intézkedést, minden nadrágszíz meghúzást „felelős” gazdaságpolitikaként értékelnek, s így természetesen pozitívan értékelik a konvergencia programot is.) Nem szabad elfelejteni, hogy amikor vezetőink kenetteljesen a „külföldi befektetők” bizalmáról beszélnek, akkor „befektetők” alatt a spekulánsokat, az elektromos csordát kell érteni.

Ugyanakkor azonban ennek az óriási külföldi forró pénztömegnek a jelenléte (elméletileg) hasznos a magyar gazdaság számára, hisz ez az óriási tőkeinjekció (elméletileg) felgyorsítja a gazdaság növekedését. A gyorsabb növekedés kedvéért esetleg érdemes vállalni, hogy a magyar gazdaság ki legyen téve spekulatív válságok veszélyének, és hogy behatárolt legyen a gazdaságpolitika mozgásterét. Lássuk, valóban így van-e ez. Nehéz megállapítani, hogy mire költi az ország a beáramló forró pénzeket. Hiszen a beáramló külföldi pénz nagy részét átváltják forintra, amely előbb-utóbb betétként a bankokba vándorol, s akkor már nem lehet megállapítani, hogy a forint hosszúlejáratú befektetésből (például működő tőke) vagy forró pénzből származik. Legjobb, ha az összes beáramlott pénz felhasználásából indulunk ki. Így bizonyos tételeket kiszűrhetünk, és a maradék alapján következtetéseket vonhatunk le a forró pénzek felhasználására vonatkozóan. Erre tesz kísérletet az E. táblázat, amelyet célszerű a D. táblázattal összehasonlítva tanulmányozni.

E. Kísérlet a Magyarországra beáramlott külföldi tőke felhasználásának kiderítésére

	Ezer Md. forint		Az összes Magyarországon lévő külföldi befektetés %-ában	
	2000 (1)	2006 (2)	2000 (3)	2006 (4)
1. Magyarországi lakosok külföldi befektetései	6,1	14,4	42,3	37,8
2. A folyó fizetési mérleg hiányának finanszírozása (halmozott)	4,4	14,0	30,6	36,7
3. Tőzsdén jegyzett vállalatok tőkeszükségletének részbeni kielégítése	2,4	6,2	16,7	16,3
4. Háztartási (nem lakáscélú) hitelek	0,4	2,1	2,8	5,5
5. A Magyar Nemzeti Bankban többletadalékként sterilizálva	1,1	1,4	7,6	3,7
6. Összesen (Magyarországra beáramlott külföldi tőke)	14,4	38,1	100,0	100,0
7. Emlékeztető: Az átlagháztartás lakáscélú hitelek nélkül számított bankhiteltartozása (ezer Ft)	108	543		

Források: Magyar Nemzeti Bank, Központi Statisztikai Hivatal, Magyar Statisztikai Évkönyvek

Mindenekelőtt a 2006 végéig beáramlott 38100 milliárd több mint egyharmada 14400 milliárd, egy- az egyben ki is áramlott magyarországi bankok és vállalatok külföldi befektetéseire. (1. sor, 2. oszlop). Ha mi beédesgetjük ide a külföldi tőkét X hozamra, s azután kihelyezzük külföldre X-nél magasabb hozamra, akkor ez jó üzlet. A valóságban (legalábbis papíron) ez nem így van.

F. Magyarországi lakosok külföldi és külföldi lakosok magyarországi befektetéseinek hozama 2005-ben

1. Magyarországi lakosok összes külföldi befektetése 2004 végén Mrd Ft	8.721
2. Ennek összes hozama 2005-ben Mrd Ft ¹⁾	367
3. Hozam a befektetés százalékában (2/1)	4,2
4. Külföldi lakosok összes befektetése Magyarországon 2004 végén, Mrd Ft	25.985
5. Ennek összes hozama 2005-ben Mrd Ft ¹⁾	1.668
6. Hozam a befektetés százalékában (5/4)	6,4

Megjegyzés: Ha a magyarországi lakosok a külföldön befektetett 8721 milliárd forintot Magyarországon fektették volna be, befektetésük hozama $(8721 \times 0,064 =)$ 558 milliárd forint lett volna. Mivel Magyarország helyett külföldön fektették be, befektetésük hozama (legalábbis papíron) 367 milliárd forint (2. sor). Elmulasztott nyereség $(558 - 367 =)$ 191/milliárd forint.

1) Kamat, osztalék, újrabefektetett jövedelem.

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

1. és 4. sor: „A külfölddel kapcsolatos követelések és tartozások”

2. és 5. sor: „A fizetési mérleg”

2006-ban az összes Magyarországon befektetett külföldi tőke átlaghozama (kamat, átutalt osztalék, újra befektetett nyereség) 6,4% volt, szemben a magyarországi lakosok összes külföldi befektetéseinek 4,2%-os átlagos hozamával. (F. táblázat 3. és 6. sor) Ha ez valóban így volt, akkor 2005-ben a magyar gazdaság vesztesége az „üzleten” $(8721 \times 0,024 =)$ 191 milliárd forint volt. Azt hiszem azonban, hogy ez csak papíron volt így – az APEH miatt.

A második hasonlóan nagy tétel Magyarország hosszúlejáratú külföldi adóssága, amely lényegileg a folyó fizetési mérleg hiányának részbeni finanszírozásából halmozódott fel. Az ország folyó fizetési mérlege az 1981 óta eltelt 25 év alatt négy év kivételével (1984, 1990, 1991, 1992) állandóan deficit volt. A deficitet részben a működőtőke beáramlás, részben pedig hosszúlejáratú (hitelek, kötvények) külföldi adósságtőke bevonásra finanszírozta. Az így felhalmozódott adósság kisebbik részéért az ország árukat és szolgáltatásokat kapott cserébe. A hiány nagyobbik részét a Magyarországon befektetett külföldi tőke hozama (kamat, átutalt osztalék) okozta. Így a hosszúlejára-

tú külföldi adósság zöme ezeknek az átutalásoknak a finanszírozásából származik.

A 2006 végén Magyarországra beáramlott külföldi tőkének 75%-át nem Magyarországon használták fel. A megmaradó 9700 milliárd nagyságrendileg nagyon közel áll az ide beáramlott forró pénzek összegéhez (lásd a D. táblázatot). Ezeket a pénzeket már átváltották forintra. Így csak találgatni lehet, hogy mire használják őket. A tőzsdére beáramlott 6200 milliárd forint felhasználását ismerjük. Ez fedezi a tőzsdén 2006 végén befektetett 6200 milliárd forint értékű külföldi tőke a tőzsdén jegyzett vállalatok tőkeszükségletének jó részét és így hasznos. Veszélye azonban kettős. Egyrészt a Budapesti Értéktőzsdén forgalmazott részvények értékének közel 80 százaléka külföldiek kezén van. Ez egyedülálló arány a világon, és nem kedvező jelenség a külföldtől való ilyen nagyfokú függés. Másrészt ezeket a külföldi tőzsespekulánsokat nem a magyar gazdaság fényes teljesítménye vezérli a Budapesti Értéktőzsdére, hanem az a kollektív és önmegvalósító meggyőződés, hogy a Budapesti Értéktőzsdén óriási tőkenyereségre lehet szert tenni. Lehet is. (Emlékezzünk Keynes zseniális mondására: „Ha az üzletemberek azt hinnék, hogy a fecskék tavaszi megérkezése jó a gazdaságnak, akkor a fecskék tavaszi megérkezése jó volna a gazdaságnak”.)

Mialatt a magyar gazdaság a közép- és kelet-európai régió sereghajtói közé tartozik, a BUX, vagyis a Budapesti Értéktőzsde indexe a régió leggyorsabban növekvő tőzsdeindexe. És az index időnkénti zuhanását sem magyarországi, hanem külföldi események okozzák – a távol-keleti, az oroszországi, a koszovói válság stb. – amelyekről az elektronikus csorda azt hiszi, hogy kedvezőtlen hatással lesznek Magyarországra. Nagy baj lehet itt, ha az elektronikus csoda egy szép napon úgy dönt, hogy a Budapesti Értéktőzsde mégsem az egyik legjövődelmesebb befektetés a világon.

Hogy a többi forró pénz hová került, azt valóban csak találgatni lehet. Annyi bizonyos, hogy a magyar bankok, főként a kilencezer milliárd forintot meghaladó külföldi forró tőkebeáramlás következtében úsznak a pénzben. Ezt valahogy gyümölcsöztetni kell. Az utóbbi években a legmohóbb pénzkereslet természetesen a költségvetés részéről mutatkozik. (A költségvetés forintadóssága például 2001 és 2006 között majdnem megduplázódott.) De ez nem volt elég a be-

áramló külföldi pénzek hasznosítására. A vállalatok beruházási hitelkereslete lanyha, részint a magas kamatláb, részint pedig a kedvezőtlen kilátások miatt. Így a bankok a háztartásokat célozták meg. Ki nem látott a televízióban olyan hirdetést, miszerint a bank például egymillió forint hitelt kínál garancia nélkül, csupán 20 ezer forint havi törlesztésért? A hirdetés nem mondja meg, hogy a kamatláb évi 20 százalék, és hogy mire az áldozat a hitelt kamatostul letörlesztette, a kölcsönvett összeg ötszörösét fizette a banknak. (És ez Magyarországon nem számít megtévesztő hirdetésnek!) A kampány sikeres. 2000 óta a háztartásoknak a lakáscélú hitelek nélkül számított bankadóssága több mint megötszöröződött. És az átlagos háztartás bankhiteltartozása 108 ezer forintról 543 ezer forintra nőtt. (E./4, 7) Ez nem egészséges jelenség, hiszen a felvett hitelek túlnyomó részét külföldről importált tartós fogyasztási cikkekre és külföldi nyaralásra költik, így e tételek rontják az ország folyó fizetési mérlegét.

A bankoknak még így is marad kihelyezni való pénzük. Ezt a mintegy 1400 milliárdot a Magyar Nemzeti Bankba teszik többletartalék formájában. Vagyis: beáramlik ide 8-10 százalékos kamatra a külföldi tőke, ebből a bankok 1400 milliárdot betesznek a Nemzeti Bankba, amely ott felhasználatlanul hever. Az MNB fizet nekik néhány százalékos kamatot – lényegileg az adófizetőket illető pénzből. (Ez nyilván a fő oka annak, hogy az MNB már évek óta egy fillér nyereséget sem fizetett be a költségvetésbe.) A magyar gazdaság összes vesztesége e tételen meghaladja az évi 100 milliárd forintot. Nem jó üzlet.

Összegezve; a magyar gazdaságba beáramlott külföldi tőke 38 százaléka külföldre távozik beruházási célból és ott (legalábbis statisztikailag) veszteséges. Közel 38 százaléka nagyrészt a külföldiek magyarországi beruházásainak kiáramló jövedelmét finanszírozza. A külföldi forró pénzek beáramlása miatt megnövekedett háztartási hiteleknek nagy az importvonzata és a külföldi pénzek egy része sterilizálódik a Magyar Nemzeti Bankban.

Tegyük még hozzá, hogy beinvitáljuk magas kamattal a külföldi tőkét, hogy ezzel felgyorsítsuk a gazdaság növekedését, ugyanakkor a magas kamat fékezi a beruházásokat és ezzel visszafogja a gazdaság növekedését.

Végül a forró pénzek folyamatos beáramlása miatt tudja a Magyar Nemzeti Bank a forint/euró árfolyamot már sok éve 250 forint körül tartani. Vagyis a forintárfolyam változatlan, mialatt a magyarországi inflációs ráta több mint duplája az euroövezet-belinek. Ez természetesen rontja a magyar áruk versenyképességét, és nagyrészt megmagyarázza azt, hogy az árumérleg hiánya egyre nő.

Az elmondottak alapján az is érthető, hogy az óriási külföldi tőkebeáramlás ellenére a magyar gazdaság átlagos növekedése évi 4% körül van, holott növekedési potenciálja messze meghaladja az 5 százalékot.

E vázlatos felmérés arra utal, hogy a forró pénzek Magyarországra való beáramlásának hasznossága legalábbis megkérdőjelezhető. Nem biztos, hogy érdemes vállalni miattuk a spekulatív válságok veszélyét és azt, hogy az elektronikus csorda véleményére és reakciójára való figyelés behatárolja a magyar gazdaságpolitika mozgásterét.

A kamatlábat lehet, sőt előnyös volna csökkenteni. Hisz ez öt év alatt minden áldozat nélkül, és a gazdasági növekedés felgyorsulása mellett 1200 milliárd forinttal csökkentené az államháztartás hiányát. A kamatsökkentés annál is inkább lehetséges, mivel az összes itt lévő külföldi tőkének csupán 6 százaléka érzékeny a forintkamat csökkentésére. Ez a 6 százalék azonban elég arra, hogy elindítson egy forint ellenes spekulációs hullámot. Így a kamatsökkentés csak fokozatosan történhet – úgy 6-8 hónap leforgása alatt.

Ismételjük; alacsony kamatláb: gyorsabb gazdasági növekedés, magasabb adóbevételek, nagyobb gazdaságpolitikai mozgástér, a spekulatív válságok veszélyének csökkenése és – az államháztartás hiányának drámai mértékű mérséklődése öt éven belül.

A magyar egészségszolgálatnak számos hibája van: a hálapénz, az esetenkénti szabad orvosválasztás hiánya, az orvosok nem teljesítmény szerint kapják a fizetésüket, az irányítás felülről, az érdekeltek (betegek, orvosok) megkérdezése nélkül történik, az emberek minden csip-csup kellemetlenséggel orvoshoz szaladnak és hasmenésre, szűnyogcsípésre gyógyszert íratnak fel. Túlterheltség és gyógyszer-túlfogyasztás, a kórházak csálnak, hogy több pénzhez jussanak az

Egészségbiztosítási Pénztártól: több pénzt jelentő betegségeket diagnosztizálnak (hamisan) és a valóságnál több napos ápolást számolnak fel. Százvezrek nem fizetik a hozzájárulást, de megkapják a szolgáltatást; a kórházak kapacitása kihasználatlan. Mindezek eredményeképpen az egészségszolgálat rendkívül drága és veszteséges. Mindezzel együtt a magyar egészségszolgálat a (legújabb időkhöz) egyike volt a világon a legjobbknak. (Ezt azért merem ilyen határozottan állítani, mert tapasztalatból ismerem a franciát, az angolt és a kanadait.)

Az ötletszegény kormánynak mindezek orvoslására csak három intézkedése van: a járulékbefizetés szigorúbb ellenőrzése, a vizitdíj és a kórházi napidíj bevezetése, valamint kórházak tucatjainak és kórházi ágyak ezreinek a felszámolása. A vizitdíj és a kórházi napidíj a hálapénzt akarja megszüntetni, de nem fogja. A hálapénzt ma már több ezres, sőt több tízezres tételekben adják (és fogadják el). Így a néhány száz forintos vizit-, illetve napidíj nem fogja azt megszüntetni. (A vizitdíj indokolt volna a *házi orvosok* indokolatlan zaklatásának és túlterheltségének a csökkentésére. A kórházi napidíj csak többletügyintézkést okoz és semmiféle bajt nem szüntet meg.)

Két és fél éve részletes vázlatot készítettem a magyar egészségszolgálat átfogó reformjára (*Magyar Nemzet*, 2004. november 27.) Sokan elolvasták, kivéve az illetékeseket. (Ők ezt az írást sem fogják elolvasni.) Reform javaslataim a magyar egészségszolgálat valamenynyit hibáját orvosolnák □ kivéve a kórházak túlkapacitását. Így most ezzel foglalkozom. Az ezzel kapcsolatos kormányintézkedések sora tipikus példája annak, hogy ez a kormány az Új Magyarországot faltörő kossal építi. Kihaszánálatlan kapacitás van? A fölösleges kapacitást nem megszüntetni kell, hanem igénybe venni! Igénybe venni előre meneküléssel, a kórházak felújításával, európai színvonalra való emelésével, *egészségturizmus* létesítésével.

A fogorvosok a kormány támogatása nélkül megvalósították itt a fogászati turizmust. A kormány ugyanígy megteremthetné az egészségturizmust. A magyar orvosok kitűnően képzettek, a legkorszerűbb gyógymódokat alkalmazzák. Az ápolószemélyzet szakszerű, kedves, odaadó, gyengéd. Csupán nyugat-európai színvonalú kórházak kelleneek: egy-, vagy kétágyas szobák, jó koszt, minden ágy mellett telefon, minden szobában televízió... Olyan árak kelleneek, amelyek magyar viszonylatban magasak, de a nyugati magánrendelések árának

csupán töredékei. És természetesen szakszerű tolmácsok is kellenének. Jönnének ide a tehetősebb betegek még Nyugat-Európából is, ahol van egészségbiztosítás, a várakozási idő elkerülésére és egyedi kezelésre – ugyanolyan szakszerűen, mint hazájukban. És jönnének tízezerrel az Egyesült Államokból, hisz a kezelés viszonylagos olcsósága miatt útiköltségük többszörösen megtérülne. Akár heti többszöri egészségügyi charter-járatokat is lehetne indítani az Egyesült Államokból. Ha a fogorvosoknak sikerült, miért ne sikerülne a kórházaknak? A tehetős amerikaiak ma Indiába járnak kezelésre, a tehetős angolok a Harley Streetre, ahol a vizitdíj nyolcvanezer forint – a budapesti repülőút oda-vissza két személynek, fapadoson. Ilyen körülmények között a magyar kórházakat viszonylag csekély ráfordítással ugyancsak versenyképesé lehetne tenni. Ez a viszonylag csekély ráfordítás bőven kitelne abból a megtakarításból, amit az egészségszolgáltatásban jelenleg folyó pazarlás megszüntetése útján keletkezne, mint például a gyógyszerek túlfogyasztása, a kórházak túlszámlázása, valamint a járulékbefizetés elmulasztása.

Természetesen számos részletkérdést kellene tisztázni. Az árazáson kívül azt, hogy a külföldiektől befolyó pénz hogyan osszák el a kórház és az Egészségbiztosítási Pénztár között, mennyi jusson az orvosoknak? Hogy lehetne elkerülni azt, hogy a kórházak előnyben részesítsék a készpénzben fizető külföldieket a magyar betegekkel szemben, hogy az élelmezésben se legyen különbség a két réteg között, és így tovább. De azt hiszem, ezek részletkérdések és megoldhatók.

Kiegészítésképpen fel kellene javítani a termálfürdők infrastruktúráját – a fürdő állapota, szállodák, vendéglők, reumás, köszvényes stb. betegekre specializált szakrendelők, szórakozási, kirándulási lehetőségek stb.

Igen, a kórházak túlkapacitását úgy lehetne megszüntetni, hogy a kormány az egészségszolgáltatásban egyebüttl megtakarított pénzt visszaforgatja a kórházak és a gyógyfürdők infrastruktúrájának a feljavítására, és egészségturizmust teremt. Ehelyett azonban kórházak tucatját zárja be, kórházi ágyak ezreit szünteti meg, elbocsát többszáz orvost és több ezer jól képzett egészségügyi dolgozót. Országépítés faltörő kossal.

A kormány a konvergencia program keretében huszonhatezer közalkalmazott elbocsátását tervezi. Ez kitűnő ötlet (lenne) és meg is van rá a lehetőség. Akár többet is el lehetne bocsátani. Magyarország ugyanis túlszabályozott ország. *Ami Magyarországon nem tilos, az kötelező.* A milliónyi, sokszor felesleges és gyakran ostoba előírás végrehajtását, a tilalmak betartását hivatalnokok légiói ellenőrzik. Telefonon, távmásolattal, levélben úgyszólván semmit sem lehet elintézni. A hivatalba személyesen kell bemenni. A hatóság minden állítást okmányokkal ellenőriz. Az okmányok beszerzéséhez más okmányok kellenek. Amikor az áldozat a kért okmányokkal bemegy a hivatalba, más ügyintézőhöz kerül, aki más okmányokat követel. Utánajárás, küldözgetés, sokoldalú kérdőívek kitöltése, várakozás, időpazarlás... Magyarországon a bürokrácia fullasztó és minden bizonnyal egyike a világon a legfullasztóbbaknak. Vaskos könyvet lehetne róla írni.

A bürokráciát a magyarok olyan természetes istencsapásnak tekintik, mint a jégverés, vagy a májusi fagy, hiszen még az ükapáik is bürokráciában éltek. Így senki sem háborog miatta. Kellemetlen az osztrák és a német bürokrácia is. A Rajnán túli országokban kell hazamosabban élni, hogy az ember megtudja, milyen kellemes, milyen egyszerű az élet bürokrácia nélkül. A bürokrácia nemcsak megkeseríti mindnyájunk életét, de gazdaságilag is káros. Megdrágítja a magyarországi termelést és így rontja a magyar áruk versenyképességét a külföldi árukkal szemben, mind a hazai, mind pedig a külföldi piacon. Visszariasztja a külföldi működő tőkét. Rontja a közkeréksöt is, mert csalásra, hazudozásra, megvesztegetésre ösztönöz. És néha meg is vakít.

[Az utolsó állítás meglepő – de igaz. Erre én vagyok a koronatanú. Feleségem vízumköteles kenyai állampolgár. Családegyesítés címén kért vízumát az Idegenrendészeti Igazgatóság emberarcú és emberközpontú ügyintézésre képtelen bürokratái tényfeltárás nélkül, feltételezések, sőt rosszindulatú feltételezések alapján elutasították, róla „megállapították”, hogy „igazmondása kétséges” és hogy érdekből jött hozzám feleségül. Az Idegenrendészeti Igazgatóság az ügyet „ismételten felülvizsgálta”, majd az elutasítást a becsületsértésekkel együtt – helyben hagyta. A döntés jogerős. Feleségemet tehát a hivatalos okirat hazugnak és jellemtelennek és csalónak bélyegzi. Fellebbezésnek helye nincs. Velem, a férjjel szóba sem álltak, azon az alapon, hogy ők

csak a vízumkérővel vannak jogviszonyban. Feleségemnek az országból való kitiltása, a becsületsértések, és a tehetetlenség lelki beteggétettek. Látásom rohamosan romlani kezdett. Néhány hónapon belül képtelen voltam autót vezetni, aztán már olvasni sem tudtam. (E sorokat nagyító segítségével írom). A teljes megvakulástól (ideiglenesen) csak a szemgolyóba adott injekciók mentettek meg. Az orvosok megállapították, hogy ödémás makula degenerációm van. Az ödémás makula degeneráció pedig gyakran pszichológiai eredetű. Számomra nem kétséges, hogy félig való megvakulásomat a szocializmusból ittfelejtett kádári és münnicchi bürokraták okozták. Hadd írjam ide a nevüket: Dr. Végh Zsuzsanna, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal főigazgatója, Dr. Egyed Zoltán, az Idegenrendészeti Igazgatóság igazgatója, főigazgató-helyettes, Gulyás Mihály, a Vízumosztály vezetője, Dr. Kocsis András a Magyar Köztársaság nairobi konzulja és Takács László, a Külügyminisztérium Konzuli Főosztályának vezetője.]

Ha a kormány a huszonhatezer, vagy annál több közalkalmazott elbocsátását a bürokrácia felszámolásával kötné össze, akkor az nagyszerű volna. Az elbocsátott (de végkielégített) tízezrek helyzete súlyossá válna, ám milliók élhetnének jobban és boldogabban.

A bürokrácia felszámolásáról azonban szó sincs a konvergencia programban. Fűnyírógéppel utcára tesznek huszonhatezer embert és – a megmaradt túlhajszoltsága miatt – a bürokrácia fullasztóbb lesz, mint valaha.

A 2005-ös *Magyar Statisztikai Évkönyv* szerint 2000-ben, 2003-ban és 2004-ben a magyar bankok és egyéb pénzüzetek *nem fizettek adót*. 2005-ben 35,6 milliárd forintot fizettek, amely az azévi költségvetési bevételek 0,56 (nulla egész ötvenhat század) százaléka. A közbülső évek adóbefizetése (vagy be nem fizetése) ismeretlen, mert a kiadvány a pénzüzetek adatait más tételekkel mosta össze. Megkérdeztem a Magyar Nemzeti Bankban, a Pénzügyi Szervek Állami Felügyeletében, a Pénzügyminisztériumban és az APEH-nél, miért nem fizetnek adót a magyar bankok (illetve ha fizetnek, miért nevetségesen csekély az összeg), holott a 16 százalékos társasági nyereségadó rájuk is vo-

natkozik. Kérdésekre egyik intézmény sem tudott választ adni. Csupán a Pénzügyminisztérium egyik főosztályvezetője mondta, hogy „talán azért, mert veszteségesek”. Veszteségesek a magyar bankok, amelyek székházai üvegpalaták és fiókjai is vetekednek luxuskivitelben bármelyik nyugati bankkal? Amelyek külföldi bankokat vásárolnak meg és jelentős beruházásokat eszközölnek a Balkánon? Amelyeknek arra is van pénze, hogy Spanyolországban ingatlanspekulációba bocsátkozzanak? Ezt bizony nem látom valószínűnek.

A miniszterelnök úr 2006. május 26-i balatonőszödi beszámolójában azt mondta, hogy a kormány a konvergencia program kidolgozása során fontolóra vette a minimálbér megadóztatását. A bankok megadóztatását (illetve adókötelezettségük teljesítésének megkövetelését) azonban nem vette fontolóra. Negyedik ötletem a bankok megadóztatása volna, hisz ez valószínűleg több bevételt jelentene, mint az egyetemi tandíj és a kisemberek adókedvezményeinek eltörlése együttvéve.

Végül: bizottságot kellene létrehozni – csupa Grál-lovagból, vagy Szent György-lovagból – a privatizáció visszaéléseinek, valamint a gazdasági rendszerváltás idején keletkezett óriási vagyonok eredetének kiderítésére. Ha az ellopott vagyon csupán egy töredékét sikerülne visszajuttatni jogos tulajdonosának, a magyar népnek birtokába, akkor abból óriási infrastrukturális beruházásokat lehetne finanszírozni – a költségvetés tehermentesítése mellett. Ez azonban sikamlós terület. Félek, hogy megütöm magamat és megromlik a kapcsolatom a miniszterelnök úrral. Így ezt a javaslatomat visszavonom.

Ezek volnának – szinte kapásból – az ötleteim a B-változathoz. Ha többet gondolkodnék a problémán, tán több is akadna, de minék.

A Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán 2006. december 13-án elhangzott előadás bővített változata.

A szerző köszönetet mond Kovács Róbert egyetemi adjunktusnak a számadatokat felderítő kutatómunkáért.